

Leskwaliteit in beeld: kenmerken van een effectieve les in de praktijk

Factsheet voortgezet onderwijs – maart 2023

De kwaliteit van de lessen is van groot belang voor het leerproces van leerlingen. Daarom wil de Inspectie van het Onderwijs zicht hebben op de leskwaliteit in Nederland. In een representatieve steekproef van scholen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs zijn lessen geobserveerd. Wat zijn precies kenmerken van een effectieve les? En in hoeverre zien we die terug in de praktijk? In deze factsheet leest u hier meer over.

De Monitor leskwaliteit

Het onderzoek heet de Monitor leskwaliteit. Met deze monitor willen we inzicht krijgen in de mate waarin kenmerken van effectief lesgeven herkenbaar aanwezig zijn op Nederlandse scholen. Zo weten we waar leraren goed in zijn, maar ook waar ruimte is voor verbetering. Deze kennis kan worden ingezet bij lerarenopleidingen, de verdere professionalisering van leraren en de kwaliteitszorg van scholen.

In samenwerking met de Universiteit Twente heeft de Inspectie van het Onderwijs een wetenschappelijk onderbouwd les-observatie-instrument ontwikkeld waarin kenmerken van effectief lesgeven vertaald zijn in concreet leraargedrag. De volgende indicatoren staan daarin centraal: 1) lesklimaat, 2) klassenmanagement, 3) instructie, 4) afstemming op verschillen tussen leerlingen en 5) zelfregulerend leren. Inspecteurs observerden de les op basis van deze indicatoren. Ook leraren en leerlingen hebben lessen beoordeeld.

In deze factsheet leest u over de bevindingen in het voortgezet onderwijs.

Belangrijkste conclusies

Dit zijn de belangrijkste conclusies van de Monitor leskwaliteit.

• De leskwaliteit kan beter

De leskwaliteit in Nederlandse vo-scholen kan beter. Vooral als het gaat om aspecten van effectieve instructie, afstemming op verschillen tussen leerlingen en het stimuleren van zelfregulerend leren. Het lesklimaat en klassenmanagement zijn over het algemeen op orde. Verschillen in leskwaliteit zien we met name in de afdeling, de bouw (bovenbouw/onderbouw), de regio waarin de school staat en het vak dat gegeven wordt. Nader onderzoek is nodig om verschillen in leskwaliteit te verklaren.

• Inspecteurs verschillen van leerlingen en leraren in hun oordeel

De oordelen van inspecteurs over de les verschillen bij alle indicatoren significant van die van leraren en leerlingen. Inspecteurs zien doorgaans minder kenmerken van effectieve lessen dan leraren en leerlingen. Toch hebben leerlingen en leraren dezelfde kenmerken als inspecteurs waargenomen, al is dat wel in mindere mate.

• Meer aandacht wenselijk voor verbetering

Op scholen kan meer aandacht worden besteed aan het verbeteren van leskwaliteit van leraren. Men kan bijvoorbeeld feedback van collega-leraren of leerlingen verzamelen over de lessen. Op basis hiervan kunnen leraren werken aan een effectievere les.

Hoe is het onderzoek uitgevoerd?

Steekproef Het onderzoek is uitgevoerd bij een representatieve steekproef van 172 vo-afdelingen in Nederland. Inspecteurs werden getraind in het gebruik van het instrument en observeerden per school 4 tot 6 (fysieke) instructielessen (wiskunde, Nederlandse taal, science of praktijk).

3 perspectieven Wat dit onderzoek onderscheidt van andere inspectieonderzoeken, is dat niet alleen het inspecteuroordeel over de leskwaliteit is verzameld, maar ook het oordeel van leerlingen en leraren.

Dataverzameling Voor de dataverzameling gebruikten we een digitaal systeem waarmee inspecteurs, leerlingen en leraren aan het eind van een les een oordeel konden geven over de les. Ze gaven per item aan in hoeverre het beschreven gedrag van leraren tijdens de les was waargenomen. Aan schoolleiders werden nog enkele aanvullende vragen gesteld over lesobservaties bij hen op school.

Analyses We onderzochten in hoeverre de 5 indicatoren zichtbaar waren in de lessen. Daarnaast analyseerden we welke factoren de leskwaliteit kunnen verklaren. Deze factsheet gaat met name over de oordelen van inspecteurs. Wel gaan we kort in op verschillen in beoordeling tussen de drie typen beoordelaars (inspecteurs, leraren en leerlingen).

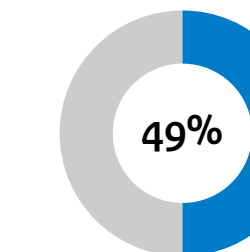
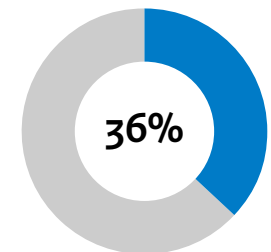
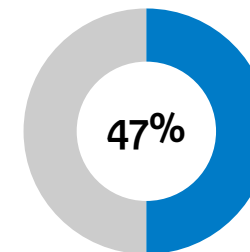
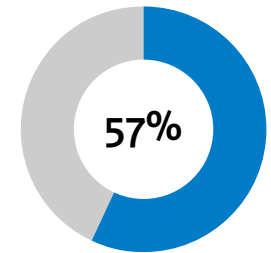
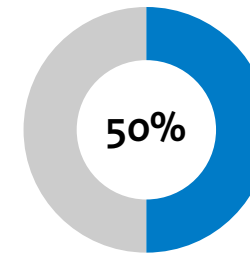
De 5 indicatoren

De 5 indicatoren van de Monitor leskwaliteit worden hiernaast toegelicht.

Elke indicator is uitgewerkt in meerdere kenmerken (geformuleerd als stellingen), die concreet gedrag van leraren beschrijven. De items zijn te vinden in de [technische rapportage](#) van dit onderzoek.

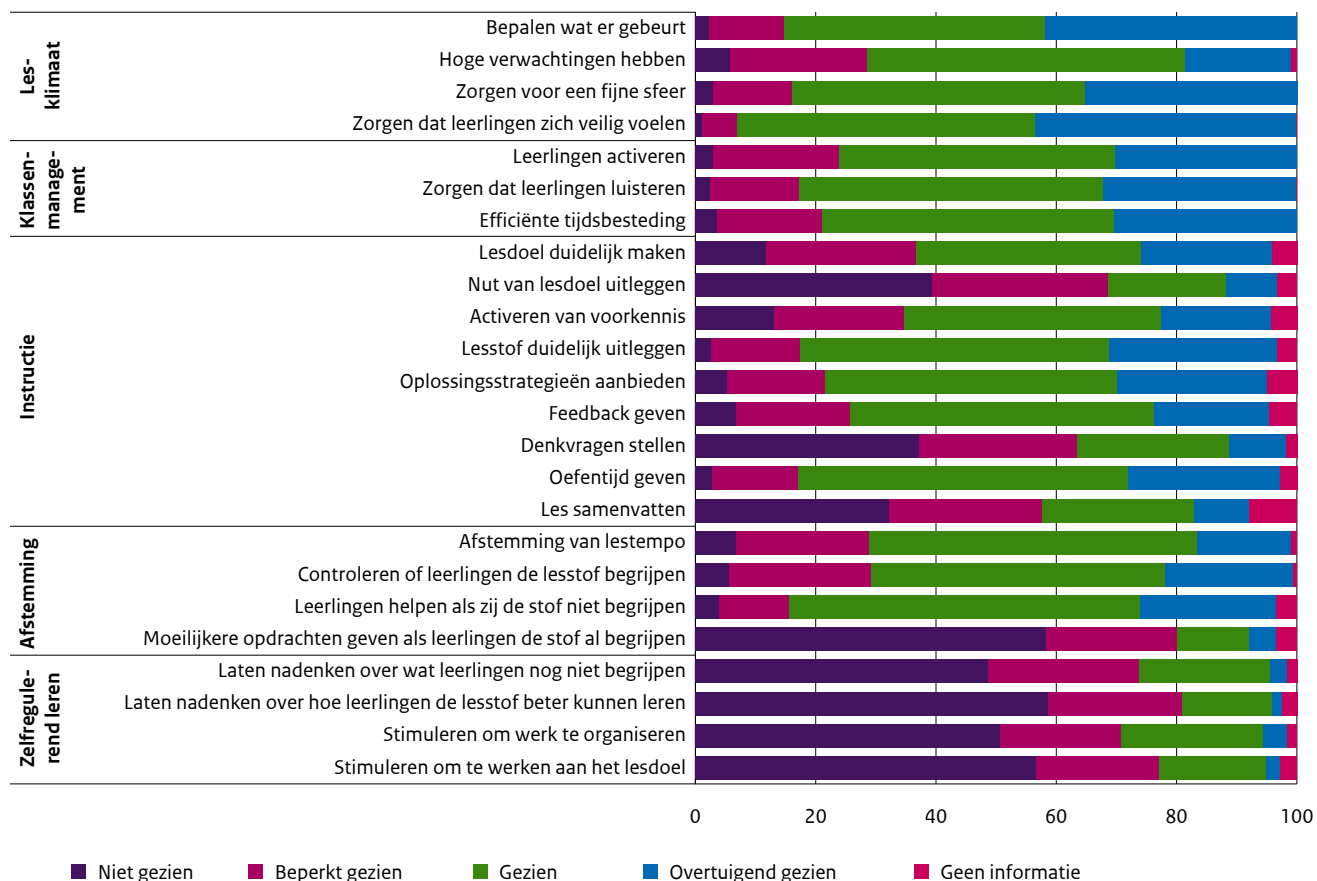
- 1 Lesklimaat:** het klimaat van de les dat bepaalt in welke mate leerlingen zich veilig voelen en gestimuleerd worden om te leren. Een goed lesklimaat in de klas bestaat uit twee elementen: leerlingen voelen zich er veilig en worden gestimuleerd te leren. Deze twee elementen zijn voor leerlingen essentieel om tot leren te komen en alle aandacht te kunnen hebben voor de instructie en de leertaken.
- 2 Klassenmanagement:** de organisatie van de les die bepaalt of de lestijd efficiënt wordt benut, of regels en procedures duidelijk zijn en of deze bijdragen aan de actieve betrokkenheid van leerlingen. De leraar zorgt voor een ordelijk verloop van de les door bijvoorbeeld duidelijke regels en procedures naar leerlingen te communiceren, relevante consequenties te hanteren en te zorgen voor een duidelijke opbouw/structuur van de les. Dit is een belangrijke voorwaarde om het leerproces van leerlingen in goede banen te leiden.
- 3 Instructie:** de aansturing van het leerproces van leerlingen door de leraar aan de hand van een introductie, uitleg, begeleiding, oefeningen en feedback. De leraar vertelt aan het begin van de les wat de leerlingen gaan leren en waarom ze dat leren (het nut van de les). De leraar komt hier aan het eind van de les op terug. Tijdens de les stelt hij vragen die leerlingen aan het denken zetten. Effectieve instructie zorgt ervoor dat leerlingen meer en diepgaander leren.
- 4 Afstemming:** de wijze waarop de les ertoe bijdraagt dat alle leerlingen, ondanks hun verschillen, profiteren van de les. De afstemming is beter als de leraar de verschillen kent en hier rekening mee houdt. Bij een goede afstemming tijdens de les controleert de leraar of alle leerlingen de lesstof begrepen hebben. Op basis hiervan kan de leraar de les aanpassen op wat leerlingen nodig hebben.
- 5 Zelfregulerend leren:** het tijdens de les aanleren van algemene leer- en studievaardigheden waarmee leerlingen zelf kunnen inschatten waar ze goed in zijn en waar ze in kunnen verbeteren. Zelfregulerend leren omvat het bewustzijn over hoe je zelf denkt, het kunnen inschatten van je eigen sterktes en zwaktes en weten welke strategieën je kunt gebruiken om taken op te lossen.

Schoolleiders aan het woord

Resultaten: wat is waargenomen?

Het onderstaande figuur geeft in percentages weer hoe vaak kenmerken van effectief leraargedrag herkenbaar voorkomen in vo-lessen. Dit zijn de waarnemingen van de inspecteurs.

Het lesklimaat en het klassenmanagement zijn bij het grootste deel van de lessen op orde. Ook leggen de leraren meestal de lesstof duidelijk uit en geven ze tijdens de les voldoende tijd om te oefenen met de lesstof. Tegelijkertijd leggen leraren niet altijd het nut van de les aan leerlingen uit. Minder dan de helft van de leraren laat leerlingen diep nadenken over de lesstof. Lessen zijn meestal niet gericht op diep begrip. Aan het einde van de les wordt in minder dan de helft van de lessen niet herhaald wat er tijdens de les geleerd is. De leraar sluit in de les niet altijd aan bij de onderwijsbehoefte van iedere leerling. Er vindt eveneens weinig afstemming van de verwerkingsstof plaats op leerlingen die de lesstof al snapt. Wel krijgen leerlingen die de lesstof moeilijk vinden meestal extra uitleg of hulp.

Wat beperkt voorkomt is dat leraren zelfregulerend leren stimuleren. Zo laten leraren leerlingen in meer dan twee derde van de lessen niet of nauwelijks nadenken over wat zij nog niet snapt en hoe ze dat daarna wel kunnen begrijpen.

Verschillen leraren, leerlingen en inspecteurs in wat zij vinden van de lessen?

Inspecteurs verschillen significant van leraren en leerlingen in hun oordelen over de les. Zij beoordelen lessen doorgaans strenger dan leraren en leerlingen. Toch hebben leerlingen en leraren dezelfde kenmerken als inspecteurs waargenomen, al is dat wel in mindere mate. Wat opvalt is dat leerlingen positiever zijn dan leraren over instructie en afstemming. Bovendien zijn leraren in vergelijking met inspecteurs positiever in hun oordeel over de mate waarin zij zelfregulerend leren stimuleren tijdens de les.

Waar zien we verschillen in leskwaliteit?

Bij de afdelingen vmbo-b en vmbo-k zijn minder kenmerken van een effectief klassenmanagement waargenomen dan in de afdeling havo. Ook in wiskundelessen zijn minder kenmerken van effectief klassenmanagement waargenomen dan in van praktijklessen.

Als het om instructie gaat, zien we in de lessen in de bovenbouw van het vo minder kenmerken van een effectieve instructie dan in de onderbouw. Op scholen die in het noorden van het land staan zien we minder kenmerken van effectieve instructie terug dan in het midden van het land.

Het stimuleren van zelfregulerend leren vindt ten opzichte van wiskundelessen het meest plaats tijdens praktijklessen.

Colofon

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden van de website van de Inspectie van het Onderwijs.

www.onderwijsinspectie.nl

maart 2023

Inspectie van het Onderwijs

Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht

© Inspectie van het Onderwijs

UNIVERSITY OF TWENTE. Universiteit Twente
Drienerlolaan 5 | 7522 NB | Enschede